

*Критичне мислення –
модель для навчання
й виховання громадян
суспільства майбутнього.
Н. Вукіна*

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна школа покликана виробити в кожного учня звичку активно брати участь у вирішенні важливих питань життя колективу, вміння формувати, висловлювати і відстоювати свою думку, поважати думку інших людей. Готувати молодь до умов сучасного життя неможливо шляхом бездумного і безпосереднього засвоєння встановлених істин.

Щоб виховати навички спілкування та співробітництва, навчити маленького школяра вчитися, вчитель має докорінно змінити зміст своєї діяльності. Тепер головне завдання не «донести», «пояснити», «показати» учням, а організувати спільний пошук розв'язання завдання, яке постало перед ними. Нові умови навчання потребують вміння вислухати всіх бажаючих з кожного питання, встати на позицію кожного учня, щоб зрозуміти логіку його міркування і знайти вихід з постійно мінливої навчальної ситуації, аналізувати відповіді, пропозиції дітей і непомітно вести їх до вирішення проблем.

Тому удосконалення навчально-виховного процесу вимагає від учителя не пасивного засвоєння учнями знань, а активного формування їх мислення, зокрема критичного.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1.1. Наукове обґрунтування теми

Під критичним мисленням розуміють здатність людини (природну чи сформовану) до самостійної оцінки: явищ навколишньої дійсності, інформації, наукових знань, думок і тверджень інших людей; уміння бачити їх позитивні й негативні сторони, а також прагнення до кращого, більш оптимального розв'язання проблем, завдань, до перегляду існуючих стереотипів, традицій.

У педагогічній літературі останніх років, як вітчизняній, так і в зарубіжній, підкреслюється значення критичного мислення для розвитку суспільства і для самої людини. Так, О.В. Тягло наголошує, що критичного мислення можна і треба вчити. «Його культуру слід цілеспрямовано і терпляче вирощувати на всіх рівнях, починаючи з першого класу школи, потім – у вищому навчальному закладі та різних інструментах післявузівської освіти».

Є чимало досліджень, автори яких тією чи іншою мірою обґрунтовують важливість та визначають можливості розвитку окремих ознак критичного мислення навіть у молодшому шкільному віці.

Особливими ознаками критичного мислення молодших школярів є :

- незалежність мислення;
- відносна самостійність думок;
- протистояння до навіювання думок, зразків поведінки, вимог інших;
- критичне ставлення до себе, виявлення власних помилок та адекватне ставлення до них;
- пошукова спрямованість мислення прагнення до знаходження кращих варіантів вирішення початкових завдань;
- вміння брати участь в діалоговій взаємодії.

В основі критичного мислення лежить постановка питання та з'ясування проблем, тому що вміння розв'язувати проблеми та шукати відповіді на питання – це шлях до досягнення успіху в подальшому житті.

1.2. Методи та форми роботи з технології критичного мислення

Для розвитку критичного мислення у молодших школярів використовую наступні методики:

1. Методика «Асоціативний куш» (на етапі актуалізації та рефлексії)

Щоб виконати завдання, пропоную учням виконати такі кроки:

- записати на дошці в центрі ключове слово чи фразу;
- записати будь-які слова чи фрази, які спадають на думку;
- ставити знаки питання біля частин куша, в яких є невпевненість;
- записувати всі ідеї, які з'являються чи скільки дозволяє час.

2. Методика «Сенкан», або п'ятиряддя (на етапі рефлексії)

За допомогою цієї вправи навчаю дітей узагальнювати, систематизувати інформацію, схоплювати складні ідеї, розвивати відчуття та уяву і формувати

думки декількома словами. Це вимагає ретельного обміркування на основі глибокого розуміння речей.

Алгоритм складання сенкану:

- 1) Тема (іменник)
- 2) Опис (прикметник)
- 3) Дія (дієслово)
- 4) Ставлення (фраза), почуття з приводу обговорюваного.
- 5) Перефразування сутності (синонім, узагальнення, підсумок).

3. Методика «Кубування». Цей метод навчання полегшує розгляд різних сторін теми. Використовуючи цю вправу, привчаю учнів в процесі роботи викладати власні думки з пропонованої теми.

4. «Метод прес». Використовую на різних етапах уроку, завдяки чому школярі ваться не тільки давати повні відповіді, а й аргументувати їх, наводити приклади, робити висновки.

5. Стратегію «Порушена послідовність» нерідко застосовую при роботі в групах.

Так, учням пропоную кілька речень з тексту, записаних у порушеній послідовності. Кожна група повинна запропонувати свою послідовність поданих речень. Результат фіксується у зошитах. Після цього читаємо текст і перевіряємо результати, обговорюємо їх.

6. Методика «Мозкова атака» та система позначок «Поміч». Роботу за цією методикою проводжу за наступним алгоритмом:

I. Актуалізація (обговорення перед читанням чи вивченням матеріалу)

Групова «Мозкова атака» з теми.

- Згадати все, що відомо з цієї теми (важливо згадати все, що знаєте, що спаде вам на думку з теми; немає значення: чи правильне те, що згадали чи ні)

Виникають несхожі точки зору, які не обговорюються на цьому етапі.

- Записати всі думки на дошці, показати через проектор.

- Класифікувати інформацію.

II. Усвідомлення змісту (власне читання чи вивчення).

1. Ознайомлення з позначками.

«V» - прочитане, підтверджує те, що ви знаєте, чи думаєте, що знаєте.

(прочитане, відрізняється від того, що ви знаєте, чи думаєте, що знаєте, суперечить вашим уявленням;

«+» - прочитане несе нову інформацію;

«?» - ви натрапили на інформацію, яка вас бентежить, чи ви хочете знати більше про це.

2. Читання тексту і позначки на полях.

III. Міркування (після обговорення та читання)

1. Індивідуально чи разом діти складають таблицю.

2. Обговорення інформації.

- Що підтвердилось, а що ні?

- Що нового дізнались?

- Що схвилювало, збентежило, зацікавило?

3. Як підсумок пропоную учням написати чи намалювати історії з теми та поділитися з іншими.

7. Стратегія «Запитання» застосовується мною таким чином: текст або матеріал для вивчення ділю на логічно завершені частини. Учні вголос читають за цілими частинами, ставлять самостійно запитання: одне одному в групі; одне одному в парах; одна пара (група) іншій.

8.«Письмо в малюнках». Цю вправу діти завжди виконують із задоволенням. Перед початком роботи даю таку настанову: «Намагайся намалювати те, що хотів сказати при роботі над матеріалом. Власні враження, відношення до подій перенести на аркуш паперу».



У першому класі дітям уже доступна цікава гра в слова, коли вони добирають нескладну риму, знайомляться з синонімами, антонімами. Тому в ході ознайомлення дітей з ліричним жанром я користуюсь різноманітними прийомами, які сприяють розвитку умінь слухати і говорити, допомагають формувати уявлення учнів про віршовану форму — риму, систематизувати читацький кругозір, швидко розумівати вірші.

Учні на уроках, позаурочних заходах завжди готові працювати разом і отримують задоволення від такої взаємодії. Але через невміння узгодити свої дії з діями інших дехто швидко втрачає інтерес до цієї форми роботи. Тому я завжди намагаюсь підтримати і розвинути зацікавленість до різноманітних форм групової роботи: робота в парах, групи за складністю завдань, робота в малих групах, рольові групи. Всі зазанчені форми організації навчання ґрунтуються на основі співробітництва зі спільною навчальною метою і чітко розподіленими завданнями для кожного, тому спонукають дитину мислити критично.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки, можу сказати, що мислення може бути критичним тільки тоді, коли воно має індивідуальний характер. Для розвитку позитивної самооцінки дитини молодшого шкільного віку надзвичайно важливим є відчуття, що вона в результаті самостійного пошуку прийшла до висновку, який є правильним і для інших членів колективу, і вчителя.

Завдяки технології критичного мислення постійно працюю над формуванням в учнів низки ключових компетентностей. Перш за все — це «уміння вчитись», тобто вміння самостійно здобувати знання у будь-якому вимірі «простору навчання». Вони вчаться організовувати свою роботу з розв'язання актуальних проблем і досягнення потрібного результату, набувають навичок самоконтролю, самооцінки, самовдосконалення. Співпраця учнів між собою та з учителем сприяє формуванню соціальної компетентності демократичної природи.

Власний досвід свідчить про те, що які б інноваційні технології ми не впроваджували в практику, досягти успіху можна лише, зацікавивши учня на уроці, коли, розвиваючи свої здібності, він задовольняє пізнавальні потреби. І тут мені знову допомагають стратегії технології розвитку критичного мислення, оскільки молодші школярі постійно відчують потребу в ігровому спілкуванні. А групова робота для них — це перша можливість виявити себе як особистість, самовиразитись і самоствердитись.

Застосування технології розвитку критичного мислення під час вивчення навчальних дисциплін, як на уроках, так і в позакласній роботі, створює додаткову мотивацію до навчання. Учні добре засвоюють матеріал, тому що це їм цікаво.

Технологія формування та розвитку критичного мислення є однією з інноваційних педагогічних технологій, що відповідає вимогам Національної доктрини розвитку освіти України щодо переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, увага переноситься на процес набуття школярами знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, які трансформуються в компетенції.

Системне запровадження цієї технології в школі призводить до того, що всі учні поступово опановують її не тільки як навчальну технологію, вміння самостійно вчитися, критично мислити, але і використовувати свої знання у повсякденному житті. Саме початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення як пріоритетного напрямку виховання особистості сучасної молодшої людини.